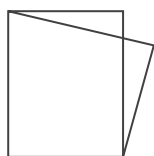

Efter nogle **fjumreår** begynder vi at tune os ind...

Den åbne skole mellem dannelse, uddannelse og inklusion

Doris Overgaard
Larsen, cand.pæd.,
lektor, UC SYD og
Gro Helledatter
Jacobsen, ph.d.,
adjunkt, SDU

Den åbne skole er del af skolereformen fra 2014 og indebærer, at skolerne skal åbne sig mod lokalsamfundet og samarbejde mere med det lokale forenings- og erhvervsliv. På baggrund af læsning af en række rapporter om den åbne skole diskuteres, hvorvidt den åbne skole kan forbindes med en dannelsestænkning fremfor en uddannelsestænkning. Endvidere argumenteres for, at arbejdet med den åbne skole med fordel kan ses i et bredt inklusionsperspektiv. Herunder bør man medtænke børn, der erfaringsmæssigt ofte oplever barrierer for deltagelse i skolen, herunder de børn der i forbindelse med reformen omtales som "børn med ikke-boglig baggrund" og "børn med særlige behov".

En substantiel, men overset del af reformen

Ifølge daværende undervisningsminister Ellen Trane Nørby er den åbne skole "en substantiel del – jeg vil faktisk sige noget af den vigtigste del af folkeskolereformen" (Aisinger, 2016). Imidlertid er den åbne skole endnu ikke kommet i gang i alle kommuner. Der er dog fremgang – ifølge KL er antallet af kommuner, som vurderer, at det går godt med den åbne skole, steget fra 26 i 2015 til 41 i 2016 (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2016a). Citatet, vi bruger i artiklens titel, "Efter nogle fjumreår begynder vi at tune os ind...", er hentet fra et interview med en skoleleder, men kunne lige så vel være overskriften på det forskningsforløb, der danner baggrunden for denne artikel. Projektet "Den åbne skole i et inklusionsperspektiv" (under UC SYDs *Forskningsprogram for*

Efter nogle fjumreår begynder vi at tune os ind... Den åbne skole mellem dannelse, uddannelse og inklusion

Inklusion) blev påbegyndt kort tid efter vedtagelsen af den nye folkeskolereform. Vi har igennem projektperioden oplevet, at den åbne skole ikke har haft den store bevågenhed i kommuner og på skoler. Det har, som skolelederen udtrykker det, "stået lidt bag i køen i forhold til noget af det andet". Dette 'andet' har vi især oplevet som fokus på arbejds- og tjenestetidsregler, skoledagens længde, understøttende undervisning og lektiecafé. Efter disse første 'fjumreår' med skolereformen står skolerne nu over for at skulle realisere aktiviteter og projekter, der lever op til reformens målsætninger om den åbne skole.

Hvorfor den åbne skole?

På trods af, at den åbne skole ofte markeres som en central og uomgængelig del af skolereformen, synes det således ikke helt klart, hvad den åbne skole nærmere bestemt skal gøre godt for. Foruden markeringerne af den åbne skoles vigtighed synes de tilgængelige policydokumenter på området at koncentrere sig om, hvordan den åbne skole kan implementeres i praksis. Der er tale om et udbredt fokus på de voksnes samarbejdsformer, samarbejdsorganiseringer og samarbejdskompetencer. Det kan afspejle en tendens til, at når nye tiltag indføres i skolen, ses der i praksis ofte et stort fokus på det organisatoriske: "hvordan", mens visioner, værdier og formål, dvs. "hvorfor" de nye initiativer indføres (bortset fra at det skal man, for det står i loven), træder i baggrunden (Andersen, 2016).

Hensigten med artiklen er derfor at anslå tre temaer, som er forbundet med formålet med den åbne skole. Med disse tematiseringer ønsker vi at diskutere, hvorvidt og hvordan den åbne skole kan

ses i dels et bredt inklusionsperspektiv og dels i et dannelsesperspektiv, samt hvordan disse perspektiver kan siges at være forbundne med hinanden. Der markeres hermed nogle muligheder, som den åbne skole giver for, at skolen kan bevæge sig i retning af det, Moos (2016) kalder en dannelsesdiskurs fremfor at fastholde en mere ensidig kurs rettet mod målstyring, konkurrencedygtighed og læringsresultater. Således kontrasterer Moos "den didaktisk ledede skole med vægt på, hvad lærernes undervisning kunne gøre for elevernes dannelse" (2016, s. 18) med "en skole, hvor læringen skulle blive elevernes projekt om at nå klare, nationale mål og målinger med støtte fra lærerne" (2016, s. 18). Ligeledes påpeger Knudsen (2016) ud fra sin forskning om den åbne skole, hvordan den bl.a. kan fortolkes med udgangspunkt i et dannelsesperspektiv sat overfor et læringsperspektiv, og Villadsen (2016) hvordan læringsmålsstyret undervisning ikke er et tilstrækkeligt perspektiv for arbejdet med den åbne skole, som derfor må inddrage et dannelsesperspektiv. Med denne artikel ønsker vi at supplere sådanne relevante markeringer om dannelse med overvejelser over, hvorvidt den åbne skole kan bidrage positivt til børns inklusion og deltagelsesmuligheder. I den dannelsesorienterede kritik af skolereformen kan det forekomme overset, at reformen bl.a. er tiltænkt at mindske ulighed i uddannelse ved at mindske sammenhængen mellem børns sociale baggrund og deres læringsresultater (Jacobsen, 2016). Spørgsmålet er, om den åbne skole foruden at styrke dannelsesperspektivet i den reformerede folkeskole også kan give bedre deltagelsesmuligheder for de børn, der erfaringsmæssigt ofte oplever barrierer for deltagelse i skolen?

Vi bygger i artiklen på analyser af 14 rapporter og policydokumenter om den åbne skole, de fleste tilgængelige på Undervisningsministeriets hjemmeside, hvoraf vi i artiklen refererer til fem. Vi tager udgangspunkt i aftaleteksten bag skolereformen, der som det første officielle dokument beskriver begrebet den åbne skole, og dermed er væsentlig for at skabe overblik og forståelse for, hvordan man politisk har anvendt begrebet. De øvrige dokumenter, vi refererer til, beskriver konkrete problematikker i forbindelse med den åbne skole med særligt henblik på inklusion.

Desuden bruger vi citater og udtalelser fra et interview med en skoleleder for en folkeskole beliggende i et socio-økonomisk blandet område i en større provinsby om dennes erfaringer med den åbne skole (foretaget juni 2016) som illustrationer af artiklens pointer.

Med den første tematisering, den åbne skole mellem dannelse og uddannelse, ønsker vi at bidrage til diskussionen af, hvorvidt den åbne skole kan trækkes i retning af en pædagogisk og inkluderende dannelsestænkning som alternativ til en mere målstyret og konkurrenceorienteret uddannelsestænkning, som skolereformen pt. kritiseres for at være domineret af. Vores ærinde er med andre ord at lægge op til refleksion over, om den åbne skole kan repræsentere et alternativ til den dominerende uddannelsestænkning ved at muliggøre aktiviteter båret af en forståelse af dannelse, der trods folkeskolens formålsparagrafs formuleringer om bl.a. alsidig udvikling, baggrund for at tage stilling og handle samt åndsfrihed, ligeværd og demokrati (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2016b) og Aftaleteksten om

Når nye tiltag indføres i skolen, ses der i praksis ofte **et stort fokus på det organisatoriske.**

skolereformens begreb om "elevernes alsidige udvikling og dannelse" (2013, s. 1) af mange opleves at have trange kår i den reformerede folkeskole. Med undtagelse af Kulturstyrelsens guide til den åbne skole, der nævner foreningslivets betydning for demokratisk dannelse (Kulturstyrelsen, 2015, s. 7), synes dannelsesbegrebet heller ikke at have en fremtrædende plads i de studerende dokumenter om den åbne skole.

De øvrige to tematiseringer drejer sig om, hvorvidt og hvordan der meningsfuldt kan siges at være særlige målgrupper for den åbne skole. Målgrupper der også er i spil, når det drejer sig om skolereformen i almindelighed, men som den åbne skole muligvis kan få en særlig betydning for. Den første målgruppe er den gruppe, der ofte kaldes "børn med ikke-boglig baggrund". Den anden målgruppe benævnes ofte "børn med særlige behov". Termerne forklares nærmere nedenfor. Med diskussionen af disse tre tematiseringer ønsker vi at undersøge den tese, at den åbne skole kan give mulighed for aktiviteter, der er mere dannelses- og indholdsorienterede, end der ofte lades plads til i den målstyrede skole – og at de didaktiske overvejelser over sådanne

aktiviteter samtidig med fordel kan medtænke bestemte grupper af børn, som skolen erfaringsmæssigt har svært ved at inkludere i fællesskabet. Pointen er, at samtidig med at aktiviteterne under den åbne skole er rettet mod hele skoleklasser, kan aktiviteterne tilrettelægges på en måde, så de åbner for nye positioner og deltagelsesmuligheder for de børn, der har særligt brug for det.

Skolereformen og den åbne skole

Vi vil indlede med en læsning af "Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen" af 7. juni 2013 (herefter Aftaleteksten), da vi mener, at denne tekst giver vigtige fingerpeg om tankerne bag skolereformen. I Aftaleteksten forklares de forskellige idéer bag skolereformen samt de nye elementer, der med reformen skal iværksættes på skolerne: "En længere og mere varieret skoledag" (s. 2) med bl.a. "Ildræt, motion og bevægelse hver dag" (s. 6) og "Faglig fordybelse og lektiehjælp" (s. 7).

Som del af skolereformen præsenteres også den åbne skole i et særskilt afsnit, som vi her citerer fra:

"2.5. Den åbne skole

Skolerne skal i højere grad åbne sig over for det omgivende samfund. Der skal skabes en større inddragelse af det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv i skolen, ved at kommunerne forpligtes til at sikre et samarbejde. Herudover forpligtes folkeskolen og de kommunale musik- og billedskoler til et gensidigt samarbejde. Det vil dog være op til den enkelte skoleledelse at beslutte, hvordan disse samarbejder udmøntes i praksis. Udover folkeskolens fag og formål generelt skal dette samarbejde fremme den lokale sammenhængskraft og bidrage til, at eleverne i højere grad stifter bekendtskab med foreningslivet og de muligheder, som foreningslivet rummer" (Aftaleteksten, 2013, s. 8-9).

I Aftaleteksten skitseres rammerne for den åbne skole. De nye former for forpligtende samarbejde skal fremme ikke blot skolens fag og formål, men også den lokale sammenhængskraft, samt bidrage til, at eleverne stifter bekendtskab med foreningslivet og dets muligheder. Formålet om at fremme den lokale sammenhængskraft kan både ses i forlængelse af tidligere tiltag såsom "folkeskolen som lokalt kulturcenter" i

Efter nogle fjumreår begynder vi at tune os ind... Den åbne skole mellem dannelse, uddannelse og inklusion

folkeskoleloven af 1993 og i sammenhæng med en mere overordnet debat, hvori sammenhængskraft anvendes som et kampbegreb (Peters, 2014). Her vil vi dog særligt lægge vægt på, at den åbne skole desuden skal fremme elevernes kendskab til og brug af foreningslivet. Som vi vil komme ind på, kan dette mål sættes i forhold til det generelle mål med skolereformen, nemlig at "Folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater" (Aftaleteksten, 2013, s. 2).

Virkeligheden ind i skolen?

Men hvad betyder det egentlig, at skolen skal åbne sig mod det omgivende samfund? Har skolen før 2014 været 'lukket', og hvis det er tilfældet, hvorfor er det så et problem? Foruden at skolen skal samarbejde mere med diverse aktører i lokalsamfundet handler den åbne skole også om forholdet mellem skolen og 'den virkelige verden', hvilket ligeledes er en velkendt tematik i skolens historie (Knudsen, 2016). I de dokumenter, vi har læst, taler man om at "bringe virkeligheden ind i skolen" (Deloitte, 2014, s. 11), og om at: "Når eleverne møder virkeligheden uden for skolen i form af andre læringsrum og andre aktører i undervisningen, er der altså en god mulighed for, at eleverne får et større fagligt udbytte, og at elevernes trivsel og alsidige udvikling forbedres" (KL, 2015, s. 7).

Altså fremhæves den praksisnære og anvendelsesorienterede undervisning, der gør det muligt at koble teori og praksis på andre og nye måder. En sådan tilgang til læring er ikke ny, men tager bl.a. afsæt i pragmatismen, en handlingsorientering inden for filosofien, hvor man er optaget af det, der aktuelt giver

mening, har konsekvens for og virker i praksis og konstruktivt får betydning individuelt, socialt og samfundsmæssigt, og hvor læring hænger nøje sammen med erfaring og en eksperimenterende tilgang (Elkjær, 2005).

I den sammenhæng sættes læreprocessen i gang, når eksisterende vaner og måder at gøre tingene på ikke længere er brugbare. I forbindelse med den åbne skole kan vi sige, at en mere praksisnær tilgang giver mening, når klasserummet ikke længere kan tilbyde de optimale læringsbetingelser, og det derfor er nødvendigt at udforske og frembringe nye vaner og betydninger eksempelvis i form af andre læringsrum og andre aktører i undervisningen. I KL's rapport "Læring i den åbne skole" tales der som nævnt om, at når eleverne møder virkeligheden uden for skolen, vil det give et større fagligt udbytte og forbedret trivsel, og det beskrives, at den åbne skole "[...] giver mulighed for at anvende autentiske, troværdige læringsrum og personer med erfaring og ekspertise inden for forskellige fag og områder. Den åbne skole kan give undervisningen større troværdighed, og netop troværdighed har stor betydning for elevernes læring" (KL, 2015, s. 8).

Her omtales det praksisnære læringsrum som autentisk og troværdigt, og der sættes spørgsmålstejn ved, om den måde, skolen hidtil har fungeret som læringsrum, er troværdig, hvilket rapporten postulerer, har betydning for elevernes læring. I ovennævnte rapport fra Deloitte "Den åbne skole" (2014) er der også fokus på, at eleverne lærer forskelligt, og at det handler om at koble teori og praksis samt tage udgangspunkt i virkelighedsnære problemstillinger,

altså igen en praksisnær tilgang til læring og undervisning, hvor man spørger ind til, hvad der udgør en "passende" kontekst for, at der kan finde læring sted (Laursen, 2010; Lave & Wenger, 1991).

Den brede skole?

Den åbne skole skal altså gennem øget samarbejde med en mangfoldighed af eksterne aktører fra lokalsamfundet bidrage til skolens generelle mål om mere og bedre læring ved at præsentere eleverne for den såkaldte virkelighed uden for skolen, som antages at være mere praksisnær, autentisk og troværdig. Mere overordnet synes den åbne skole at være et symptom på en mere generel tendens til, at skolen skal dække stadig flere opgaver og forventes at bidrage til løsningen af omfattende samfundsudfordringer herunder at 'bryde den sociale arv' og dermed sikre, at alle elever på bedst mulig vis kan blive soldater i konkurrencestaten (Pedersen, 2011, s. 172), som det hedder med et velkendt og forkæret udtryk.

Spørgsmålet er, om den åbne skole er symptom på en tendens til, at skolen som helhed forstås som den brede skole? En institution der skal kunne næsten alt, og som forventes at brede sig ud, så alle mulige samfundsudfordringer kan løses. En kritik af denne tendens lyder, at man snarere bør besinde sig på skolen som skole – en offentlig dannelsesinstitution, der kan og skal løse mange opgaver, men som ikke er den eneste institution, der bidrager til elevernes dannelsesproces (von Oettingen, 2016).

Uanset er den åbne skole såvel som den reformerede folkeskole en realitet. Som nævnt ønsker vi med denne artikel at markere nogle temaer, hvormed der

kan bringes større mening i de uklare markeringer, der præger den aktuelle debat og de tilgængelige dokumenter om den åbne skole.

Samarbejde for samarbejdets skyld? Mens skolen således på den ene side synes at være del af en debat om løsning af store samfundsudfordringer og styrkelse af den nationale konkurrencekraft (Christensen, 2009), forekommer det på den anden side at være langt mere jordnære betragtninger, der præger det konkrete arbejde med den åbne skole, som det beskrives i de dokumenter, vi har studeret. Der er som nævnt et stort fokus på, hvordan den åbne skole rent praktisk kan organiseres. Måske derfor er det i en vejledning til skoleledere fundet nødvendigt at understrege: "Det vigtigste for skolelederne er at sikre, at der ikke samarbejdes for samarbejdets skyld, men for at understøtte elevernes læring og trivsel" (Undervisningsministeriet, 2014). Eller som den skoleleder, vi har interviewet, udtaler:

"Min påstand er at kulturen ikke er ændret ret meget inden for skoleverden de sidste mange år. Vi kan de rigtige ord, men det grundlæggende er nok ikke ændret meget. Men det der er vigtigt for os at tænke åben skole lidt bredere – også internt og ikke kun som en tjekliste, men der hvor det er til gavn for alle".

Trods de gode intentioner bag den åbne skole synes børnene og deres deltagelsesmuligheder i bred forstand altså at forsvinde ud af fokus til fordel for en udbredt opmærksomhed på de voksnes organisatoriske udfordringer. Man kan i den forbindelse undre sig over, hvorfor der tilsyneladende intetsteds opfordres til at inddrage børnene i planlægning og

organisering af aktiviteterne under den åbne skole.

Den åbne skole i et inklusionsperspektiv

Hvorfor og hvordan kan den åbne skole ses i et inklusionsperspektiv? Vi finder det relevant at anlægge et bredt inklusionsperspektiv på den åbne skole, dvs. at inklusion angår alle børn og ses som en demokratisk reform af skolen, hvormed der gøres op med mangeltænkning og snævre normalitetsbegreber (Ainscow, Dyson, Goldrick & West, 2012; Tetler, 2015). Dette er i modsætning til et snævert inklusionsbegreb, som forbindes med specifikke grupper af elever og i den danske debat, jf. 'inklusionsloven' (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2012) ofte med overførsel af et bestemt antal elever fra specialtilbud til den såkaldte almenskole.

Aftaleteksten og øvrige dokumenter om den åbne skole peger imidlertid på, at skolereformen generelt og den åbne skole i særdeleshed har som formål, at bestemte elevgrupper skal tilgodeses af de ændringer, reformen fordrer. Som vi skal se nedenfor, er der tale om de to grupper, der i forbindelse med skolereformen bl.a. kategoriseres som henholdsvis "børn med særlige behov" og "børn fra ikke-boglige hjem". Når vi taler om et bredt inklusionsperspektiv, betyder det ikke, at disse grupper skal udpeges som målgrupper i praksis, men at vi ønsker at diskutere, hvorvidt aktiviteter i den åbne skole, der er rettet mod skoleklasser eller børnegrupper som helhed, i særlig grad kan komme bestemte børn til gode, uden at disse hverken udpeges eller stigmatiseres. Med et bredt inklusionsperspektiv ønsker vi altså at markere, at der ikke er tale om et specialpædagogisk eller handicappolitisk inklusionsbegreb, men

om at tage udgangspunkt i børns almene behov for værdighed og deltagelse.

Middelklassens skole og "børn med ikke-boglig baggrund"

Det er både velkendt og omdiskuteret, at det overordnede formål med skolereformen er at "udfordre alle elever, så de bliver så dygtige, de kan" (Aftaleteksten, 2013, s. 2), men en nærlæsning af Aftaleteksten bag reformen peger på, at det ikke mindst er nogle bestemte kategoriseringer af børn, der skal tilgodeses i den reformerede skole med dens længere og mere varierede skoledage. Umiddelbart efter målet om, at alle børn skal blive så dygtige, som de kan, erklæres det nemlig, at "Folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater" (Aftaleteksten, 2013, s. 2). Der indikeres altså en særlig opmærksomhed på de elever, hvis sociale baggrund kan antages at korrelere med dårlige faglige resultater. En udtalelse af Christine Antorini fra 2007 peger på, at denne målgruppe udgør et særligt fokus for skolereformen. Antorini var undervisningsministeren bag reformen, og i 2007, hvor hun var uddannelsesordfører for Socialdemokraterne, sagde hun om formålet med en 'helhedsskole' med længere skoledag for alle børn:

"Helhedsskoler vil skabe en bedre sammenhæng for alle børn, men især give nye muligheder for elever fra ikke-boglige miljøer. De kan ikke bare få tilbud om hjælp til lektierne, men også deltage i ture til Zoologisk Have, som middelklassebørnene tager på med deres forældre" (Olsen 2007, s. 4).

Citatet peger på, at selvom skolereformen er rettet mod alle børn, kan vi samtidig se en særlig opmærksomhed

Selvom skolereformen er rettet mod alle børn, kan vi samtidig se **en særlig opmærksomhed på børn 'fra ikke-boglige miljøer'.**

på børn 'fra ikke-boglige miljøer' dvs. børn, hvis sociale baggrund kan antages at korrelere med dårlige skoleresultater (Jacobsen, 2016). Noget tyder altså på, at det i idéerne bag reformen netop er et tiltag som den åbne skole, der med målet om at fremme børns kendskab til foreningslivet og dets muligheder, er tænkt som noget, der skal give børn med en 'ikke-boglig' baggrund nogle af de kulturelle oplevelser, som det antages at 'middelklassebørnene' automatisk får derhjemme. Den skoleleder, vi har interviewet, fortalte om et samarbejde med den lokale bridgeforening som aktivitet under den åbne skole:

"Det er interessant, at med bridgeprojektet er det børn fra hjem med lav uddannelse som spiller bridge. Jeg spurgte et par af børnene, og de sagde, at det jo ikke var rigtig matematik. Der er åbenbart en tradition i disse sociale kredse for at spille kort, og derved bruger de matematik".

På skolen havde man altså, tilsyneladende med en vis overraskelse, bemærket, at det især var børn fra 'hjem med

lav uddannelse', der fandt bridgespillet interessant, og som mestrede spillet. Når børnene udtalte, at 'det jo ikke var rigtig matematik', kan det tolkes, som om det til gengæld var noget de kendte og kunne identificere sig med, og at en del af deres kulturelle kapital dermed blev gjort mere legitim i skolen. Hermed peges på et potentiale i den åbne skole for at tilbyde børn nye deltagelsesmuligheder, der også kan have en faglig betydning, men uden at dette behøver at være hverken eksplicit målstyret eller at udpege bestemte børn som målgruppe.

Den åbne skole for "børn med særlige behov"?

Den anden særligt omtalte målgruppe for reformen og den åbne skole er den gruppe, som Undervisningsministeriet, bl.a. i forbindelse med inklusion, kalder "børn med særlige behov":

"Inklusion indebærer, at børn med særlige behov så vidt muligt skal undervises sammen med deres kammerater i den almindelige undervisning med den nødvendige støtte og de nødvendige hjælpemidler" (Ministeriet for Børn,

Undervisning og Ligestilling, 2016c). Til denne gruppe medregnes den meget omtalte gruppe af børn, der tidligere har været udskilt fra den almindelige undervisning, dvs. som er omfattet af den såkaldte inklusionslov (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2012). I Aftaleteksten fastslås under overskriften 'Inklusion', at: "Det er en grundværdi for folkeskolen, at den skal være indrettet, så der er plads til alle børn i fællesskabet" (Aftaleteksten, 2013, s. 15). Vi skal ikke her gå nærmere ind i en diskussion af inklusionsloven og ministeriets inklusionsbegreb, men derimod fremhæve, at en særlig målgruppe for både reformen og den åbne skole synes at være netop de børn, der tidligere har været udskilt fra den almindelige undervisning. Det antydes bl.a. af, at afsnittet om inklusion i Aftaleteksten afsluttes med følgende markering: "Den længere og varierede skoledag skal bidrage til at skabe bedre rammer for, at der er plads til alle børn i folkeskolen." (Aftaleteksten, 2013, s. 15).

Den åbne skole skal altså bidrage til, at folkeskolen har plads til alle i fæl-

I forbindelse med de børn, der ofte kategoriseres som **børn med særlige behov**, synes et dilemma at tegne sig.

lesskabet, og ikke mindst 'børn med særlige behov' og 'børn fra ikke-boglige hjem' skal tilgodeses af de varierede undervisningsformer, den åbne skole indebærer. I forbindelse med de børn, der ofte kategoriseres som børn med særlige behov, synes et dilemma at tegne sig i publikationerne om den åbne skole.

På den ene side fremhæves det, at det autentiske og virkelighedsnære læringsrum, som finder sted udenfor skolen, har en særlig mulighed for at imødekomme børn med særlige behov. I Deloitte's inspirationskatalog hedder det fx under overskriften inklusion:

"Samarbejder med et specialpædagogisk formål har fokus på at integrere elever med særlige behov i normalundervisningen og i det sociale fællesskab. Samarbejderne bruges til at inkludere elever med særlige behov, fordi de i forbindelse med samarbejdernes aktiviteter kan deltage på lige fod med de øvrige elever. Intentionen er at styrke elevernes trivsel og selvtillid ved at give dem mulighed for at få succesoplevelser på andre områder end i den traditionelle fagundervisning. Samarbejderne skal således skabe mulighed for, at eleverne oplever

nye tilgange til læring, der for eksempel er mere praktisk funderede, eller som vægter andre præstationer end de rent faglige. Dette skal også medvirke til at styrke relationerne mellem disse elever og andre elever, så inklusion i højere grad lykkes" (Deloitte, 2014, s. 14-15).

Som det fremgår, trækkes der her ligesom i Aftaleteksten på et snævert inklusionsbegreb, nemlig et 'specialpædagogisk', hvor det drejer sig om at 'integrere elever med særlige behov'. I dette perspektiv kan den åbne skole rumme aktiviteter, hvor disse elever kan deltage 'på lige fod' med andre og få 'succesoplevelser på andre måder end i den traditionelle fagundervisning'. Det antages altså, at elever 'med særlige behov' ikke så let får succesoplevelser i traditionel undervisning, at de har brug for at andet end 'faglige præstationer' tillægges værdi og at de kan have særlig glæde af mere praktiske tilgange til læring.

Men samtidig antages det, bl.a. i samme rapport, at eleverne med 'særlige behov' er særligt udfordrende at have med i de samme aktiviteter. Der tales om, at

lærerne har "en vigtig pædagogisk og faciliterende rolle i at sikre, at eleverne er modtagelige for undervisningen. Særligt i forhold til inklusionselever er det afgørende, at lærerne kan bistå de eksterne undervisere pædagogisk" (Deloitte, 2014, s. 26). Ligeledes hedder det i EVAs inspirationsrapport om den åbne skole, at "Det er en fordel, at der i undervisningen er en gennemgående person, som eleverne kender. Det skaber tryghed for eleverne" (EVA, 2014, s. 58), og der opfordres til at finde "en balance mellem nye samarbejdspartnere og nye undervisningsstrukturer og faste og kendte rammer og gennemgående personale. For nogle elever er det uvante vanskeligt at navigere i" (EVA, 2014, s. 58).

Der tegner sig altså et dilemma mellem på den ene side den antagelse, at aktiviteter i 'autentiske læringsrum' uden for skolen kan tilgodesse elever 'med særlige behov' – og at nogle elever på den anden side kan blive utrygge ved nye arbejdsformer, fysiske rammer og eksterne undervisere. Det kan ikke undre, da det er grundlæggende viden, at en del børn, der i forvejen oplever vanskeligheder og barrierer for deltagelse i skolehverdagen,

Efter nogle fjumreår begynder vi at tune os ind... Den åbne skole mellem dannelse, uddannelse og inklusion

netop har glæde af tryghedsfaktorerne: kendte voksne, kendte rammer, kendte rutiner og kendte opgaver (Petersen, 2014).

Dette dilemma omkring, at den åbne skole skal tilgodese børn med ikke-boglig baggrund og børn med særlige behov, men at eksterne undervisere, der ikke kender børnene, og i det hele taget brud på rutiner, kan være udfordrende for nogle børn (og at de to grupper sandsynligvis er delvist sammenfaldende) peger på, at der ikke kan gives entydige bud på, *hvordan* den åbne skole kan føres ud i praksis. Som for andre aktiviteter i skolen er det nødvendigt med didaktiske og pædagogiske overvejelser målrettet den konkrete classes eller gruppes behov.

Ikke kun flødeskum? Den åbne skole mellem dannelse og uddannelse

Vi kan altså gå ud fra, at den åbne skole som udgangspunkt skal tilgodese alle børn i skolen – og at man i særlig grad kan medtænke bestemte grupper, der kan have særligt brug for fx faglige succesoplevelser eller kulturelle oplevelser. Vi har også peget på, at det ikke giver sig selv, hvordan man kan tilgodese disse grupper, men at det må komme an på den konkrete klasse eller gruppe af børn. Men hvad er det så, den åbne skole skal bidrage med? Som vi var inde på i begyndelsen af artiklen, kan skolereformen ses som udsædelt mellem en uddannelses- og en dannelsesestænkning. Det gælder også den åbne skole. Som den skoleleder, vi har interviewet, siger:

”Jeg kan se, at man begynder at få øjnene op for, at den åbne skole kan være et parameter i forhold til at man får nogle læringsmiljøer i dagligdagen, være et godt pingpong ift. den klassiske

undervisning og at den åbne skole ikke behøver at være en slags flødeskum på lagkagen, men at der er et indhold, som støtter op om undervisningen”.

Det er klart, at den åbne skole skal støtte op om undervisningen i skolefagene og i sidste ende bidrage til, at eleverne lærer noget. Imidlertid mener vi, at den åbne skole også med fordel kan ses i et dannelsesperspektiv, dvs. at læringsresultater hverken kan eller skal være det centrale mål for de mangfoldige aktiviteter, det er muligt at gennemføre under overskriften den åbne skole (jf. Villadsen, 2016). På spørgsmålet om hvorvidt den åbne skole kan gøre folkeskolen mere inkluderende svarede skolelederen:

”Ja, og mere kulturskabende, som for mig er lige så vigtigt som fokus på karakterer. Det at have en kulturel forståelse af, hvem er jeg, er heller ikke uvæsentlig og giver en bedre indlæring”.

Skolelederen fremhæver det kulturskabende element i den åbne skole i forbindelse med inklusion, hvilket kan ses som del af en dannelsesestænkning: at have en kulturel forståelse af, hvem man er. Netop dette aspekt, mener skolelederen, kan give en bedre indlæring. Den åbne skole bør altså kunne indgå i det, Moos kalder den didaktisk ledede skole med vægt på elevernes dannelse (Moos, 2016, s. 16).

Konklusion

Den åbne skole er, som andre projekter, hvor mange forskellige professionelle skal samarbejde, i risiko for at blive domineret af fokus på, hvordan samarbejdet skal organiseres på bekostning af overvejelser over det grundlæggende formål. Vi har i artiklen diskuteret tre

problematikker, som vi mener, man med fordel kan have for øje, når man skal arbejde med den åbne skole, nemlig den åbne skole mellem dannelse og uddannelse samt, hvorvidt henholdsvis ”børn med ikke-boglig baggrund” og ”børn med særlige behov” kan anskues som særlige målgrupper for skolereformen og den åbne skole.

De aktiviteter, den åbne skole lægger op til, kan og bør ikke underlægges en snæver målstyringstankgang. Derimod er der i den åbne skole potentiale for at give rum og luft til didaktiske og pædagogiske overvejelser og til de dannelsesprocesser, der ofte kan synes truede i den reformerede skole. Samtidig er vores pointe, at i disse didaktiske og pædagogiske overvejelser vil det være oplagt at have særlig omtanke for de børn, der ofte oplever barrierer for at kunne deltage i skolefællesskabet. Det drejer sig erfaringsmæssigt ofte om netop de grupper, vi har refereret til som børn fra ikke-boglige hjem og børn med særlige behov. Uanset at skolereformen set i et konkurrencestatsperspektiv fokuserer på disse grupper for ’at få alle med’ som bidragydere til nationens konkurrencekraft (Kristensen, 2012), kan dens fokus på disse grupper også vendes til noget konstruktivt set i et ligheds- og retfærdighedsperspektiv. Derfor er det vores budskab, at den åbne skole med fordel kan ses i dels et dannelsesperspektiv og dels i et bredt inklusionsperspektiv, hvor det hverken handler om målstyring og læringsresultater eller om udpegning af bestemte grupper. Inklusion og dannelse er af indlysende grunde i risiko for at blive overset i arbejdet med skolereformen – men måske giver den åbne skole faktisk god mulighed for at med- og samtænke netop dannelse og inklusion.

REFERENCER

- Aftaleteksten [Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen] (2013).
- Ainscow, M., Dyson, A., Goldrick, S. & West, M. (2012). Making schools effective for all: rethinking the task. *School Leadership & Management: Formerly School Organisation*, 32 (3), 197-213.
- Aisinger, P. (2016). Haarder og Trane Nørby: Den åbne skole er måske reformens vigtigste element. *Folkeskolen*. Lokaliseret 05.11.16 på: <https://www.folkeskolen.dk/579229/haarder-og-trane-noerby-den-aabne-skole-er-maaske-reformens-vigtigste-element>
- Andersen, B. B. (2016). Skoleudvikling med blik for udsatte positioner. *Liv i skolen*, 18 (2), 72-81
- Christensen, S. (2009). Mellem tillid og mistillid – danskhed som konkurrencestrategisk ressource. *Turbulens.net: Forum for Samtidsrefleksion*, 5 (1), 70-74.
- Deloitte (2014). *Den åbne skole*. Undervisningsministeriet.
- Elkjær, B. (2005). *Når læring går på arbejde: et pragmatisk blik på læring i arbejdslivet*. Samfundslitteratur.
- EVA (2014). *Inspiration til arbejdet med skolereformen. De første erfaringer med en længere og mere varieret skoledag*. Danmarks Evalueringsinstitut.
- Jacobsen, G. H. (2016). Heldagsskoler og skolereform – Mellem kompensation og sammenhæng. *Unge Pædagoger*, 77 (1), 14-22.
- Knudsen, L. E. D. (2016). Åben Skole – paradoks og pædagogik. *Unge Pædagoger*, 77 (3), 3-12.
- Kristensen, J. E. (2012). Viljen til inklusion: En samtidsdiagnostisk indkredsning af en ny politisk-pædagogisk dagsorden. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (4), 50-59.
- KL (2015). *Læring i den åbne skole*. Kommuneforlaget A/S.
- Laursen, P. F. (2010) *Hånd og hoved i skolen – værkstedspædagogik for praktisk orienterede elever*. Dafolo.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning – Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2012). *Lov om ændring af lov om folkeskolen, lov om friskoler og private grundskoler m.v. og lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (frie kostskoler). (Inklusion af elever med særlige behov i den almindelige undervisning og tilpasning af klagereglerne til en mere inkluderende folkeskole m.v.)* Lov nr. 379 af 28/04/2012. København.
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016a). Lokaliseret 14.11.16 på: <http://uvm.dk/~UVM-DK/Content/News/Udd/Folke/2016/Sep/160916-Flere-skoler-samarbejder-med-lokalsamfundet>
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016b). *Bekendtgørelse af lov om folkeskolen*. LBK nr. 747 af 20/06/2016. København.
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016c). Lokaliseret 14.11.16 på: <https://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Laering-og-laeringsmiljoe/Inklusion>
- Olsen, L. (2007, 13.08.2007). Ny skoleform kan bryde den sociale arv. *Ugebrevet a4*.
- Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Peters, R. A. (2014). Kampen om sammenhængskraften: En analyse af begrebet sammenhængskraft i den offentlige debat fra 1994 til 2010. *Slagmark tidsskrift for idéhistorie*, (70), 129-156.

Efter nogle fjumreår begynder vi at tune os ind... Den åbne skole mellem dannelse, uddannelse og inklusion

Petersen, K. R. (2014). *Inklusion – en guide til inkluderende praksis i skolen*. København: Hans Reitzels Forlag.

Tetler, S. (2015). Inklusion - som teoretisk begreb og pragmatisk bestræbelse. I: Petersen, K. B. (red.), *Perspektiver på inklusion* (s. 17-28). København: DPU, Aarhus Universitet.

Undervisningsministeriet (2014). *Vejledning og inspiration til skolelederen*.

Villadsen, D. (2016). Åben skole og læringsmålstyret undervisning? *Unge Pædagoger*, 77 (3), 50-59.

Von Oettingen, A (2016). *Almen didaktik. Mellem normativitet og evidens*. København: Hans Reitzels Forlag.